

ALEKSANDRA KRUK

Poznań

Wolna Partia Demokratyczna (FDP) w Parlamencie Europejskim

Przedstawiciele niemieckiej Wolnej Partii Demokratycznej (FDP), optując za integracją europejską, wskazują na znaczenie Parlamentu Europejskiego. Liberałowie, z różnym rezultatem, uczestniczyli we wszystkich kampaniach wyborczych do Parlamentu Europejskiego, które po 1979 roku odbywały się w odstępach pięcioletnich: w 1984, 1989, 1994, 1999 i w 2004 roku.

Na kongresie w Brukseli w 1979 roku FDP wraz z innymi partiami liberalnymi przyjęła program wyborczy do Parlamentu Europejskiego, który został ujęty w czterech blokach tematycznych: demokratyczna Europa, liberalne społeczeństwo, liberalna gospodarka oraz w bloku Europa i świat. Niemieccy liberałowie wprowadzili w pierwszych wyborach bezpośrednich do Parlamentu Europejskiego czterech przedstawicieli, zdobywając 6% poparcia wśród obywateli Niemiec, którzy uczestniczyli w wyborach. Europosem, obok Mechthilda von Alemanna z Düsseldorfu, Heinricha Jürgensa z Dolnej Saksonii, Ulricha Irmera – prawnika z Monachium został Martin Bangemann – w latach 1984–1988 minister gospodarki RFN, a od 1989 do 1999 roku komisarz Komisji Europejskiej¹.

Sformułowany dla potrzeb wyborów w 1984 roku program wyborczy partii zawierał dziesięć tez na rzecz zjednoczenia Europy. Optowano w nich za tworzeniem Europy przyjaznej obywatelom, za dbałością o środowisko naturalne, umacnianiem gospodarki rynkowej, zwalczaniem bezrobocia, wspieraniem konkurencyjności oraz działalności małych i średnich przedsiębiorstw. Apelowano o inwestowanie w badania i rozwój nowych technologii, podnoszenie skuteczności działań WE poprzez wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa, przewyższanie podziału Niemiec poprzez integrację europejską. Apelowano o ochronę zróżnicowania kulturalnego Europy, dbałość o politykę rozwojową, w końcu o zaawansowaną polityczną integrację państw członkowskich. Liberałowie zaznaczali, że ich celem jest powstanie Unii Europejskiej i powoływali się na propozycję Genscher-Colombo jako „krok milowy” w kierunku integracji. Oświadczali, że istnieje poczucie wspólnoty między europejskimi partiami liberalnymi. Na FDP zagłosowało 4,8% Niemców. Ponieważ poparcie dla liberałów nie przekroczyło 5% progę wyborczego, żaden kandydat FDP nie został posłem w Parlamencie Europejskim².

¹ *Bundesvertreterversammlung, Aachen, 3.02.1979*, Archiv des Liberalismus (ADL), Bestand FDP-Bundesparteitag, A1-691; *Wahlprogramm zur Europawahl 1979 der Europäischen Liberalen Demokraten „Programm für Europa”* (Beschlossen auf dem ELD-Kongress in Brüssel am 18–19.11.1977), ADL, Druckschriftenbestand, Signatur D1-202; *FDP fordert europäisches Bürgerrecht*, <http://www.zeit.de/1979/07/FDP-fordert-europaeisches-Buergerrecht>, z. dnia 5.01.2009.

² *Wahlaufruf zur Europawahl 1984 der Freien Demokratischen Partei „Zehn Thesen zur Europäischen Einigung”* (Beschlossen auf dem Bundesparteitag in Münster am 3.06.1984), „Neue Bonner Depeche” 1984, nr 7 (Beilage „Liberale Dokumente”).

W 1989 roku liberałowie propagowali hasło „opłaca się liberalna Europa”³ i tradycyjnie głosili, że „receptą na sukces dla Europy” są konkurencyjność i gospodarka rynkowa. Twierdzili, że obywatele opowiadając się za FDP protestują przeciwko radykalizmowi, określają się za stabilnością demokracji, wyrównaniem szans, zaufaniem oraz wzmocnieniem politycznego środka. Kampania wyborcza w 1989 roku spowodowała, że FDP zdobywając 5,6% poparcia wprowadziła do Parlamentu Europejskiego czterech przedstawicieli. Czarnym koniem tych wyborów był Rüdiger von Wechmar – w latach sześćdziesiątych korespondent niemieckiej telewizji w Europie Wschodniej, następnie rzecznik Willy Brandta. W kolejnej dekadzie polityk ten został ambasadorem RFN w ONZ. R. von Wechmar był od 1984 do 1989 roku ambasadorem RFN w Londynie. Zyskał sobie autorytet i szacunek między innymi za sposób, w który łagodził napięcia między Margaret Thatcher i Helmutem Kohlem. Swoim autorytetem pomógł liberałom przewyciężyć złą passę w wyborach do Parlamentu Europejskiego⁴.

W 1994 roku liberałowie w wyborach do Parlamentu Europejskiego reprezentowali pogląd, że interesy Niemiec nigdzie nie mogą być lepiej uwzględnione, niż w europejskiej wspólnocie pokoju, stabilności i dobrobytu. Twierdzili, że „dla integracji europejskiej nie ma alternatywy”. W kampanii wyborczej politycy z FDP tradycyjnie podnosili kwestię walki z bezrobociem oraz optowali za wolnym rynkiem oraz unią gospodarczo-walutową. RFN miała zostać „urzędnikiem i partnerem wschodnich sąsiadów”, a tym samym przeciwstawiać się forsowaniu budowania „europejskiej twierdzy”⁵.

Wybory z 1994 i 1999 roku pokazały, że FDP ponosi porażkę w tych wyborach, w których nie rozważa się obecności partii jako partnera w koalicji. Z sondaży Fundacji Konrada Adenauera oraz Grupy Badawczej Wybory (*Forschungsgruppe Wahlen*) wynikało, że złe wyniki wyborcze liberałów nie były związane z zaproponowaną wyborcom wizją polityki europejskiej⁶. 4,1% głosów poparcia okazało się niewystarczającym wynikiem, by wprowadzić niemieckich liberałów do Parlamentu Europejskiego, za co został zganiony przewodniczący partii, Klaus Kinkel. W gazecie „Berliner Zeitung” określono polityka wielkim przegrany wyborów europejskich. Sam liberał uznał: „FDP uczynił błąd w walce wyborczej” i obiecał, że w przyszłości „dobitniej pokaże, że FDP to nie jest żaden brelok (wisiorek) Unii. Nie tylko ekonomia powinna stać

³ *Leitsätze zur Europawahl 1989 der Freien Demokratischen Partei* (Beschlossen vom Bundeshauptausschuss in Saarbrücken am 25.02.1989), ADL, Druckschriftbestand, Signatur D1-3366.

⁴ T. Binder, *Inhalte der Europawahlprogramme deutscher Parteien 1979–1999*, <http://www.bundestag.de/cgi-bin/druck.pl?N=parlament> z dnia 5.01.2009; *Bundesvertreterversammlung der F.D.P., Leverkusen, 21.01.1984*, ADL, FDP-Bundespartei, 6988; 3. *Bundesvertreterversammlung der F.D.P. 9.10.1988, Wiesbaden*, ADL, Bestand FDP-Bundespartei, 12609; *Wahlaufruf zur Europawahl 1989 der Freien Demokratischen Partei* („Am 18. Juni entscheiden Sie, ob sich Europa lohnt”), Köln, 27.05–28.05.1989, ADL, Flugblattsammlung, Signatur E1-753; Rüdiger Freiherr von Wechmar, <http://www.timesonline.co.uk/tol/comment/obituaries/article2725327.ece>, z dnia 5.01.2009.

⁵ *Leitsätze zur Europawahl 1994 der Freien Demokratischen Partei* „Für ein europäisches Deutschland” (Beschlossen auf der Bundesvertreterversammlung in Hannover am 22.01.1994), ADL, Druckschriftenbestand, Signatur D1-3014.

⁶ J. Döhner, *Die Europawahlen 1994 und 1999 in Deutschland Eine Studie über die meinungsbildende Kraft der Printmedien und deren Einfluss auf das Wählerverhalten*, Stuttgart 2005; 4. *Bundesvertreterversammlung der F.D.P., Hannover, 22.01.1994*, ADL, Bestand FDP-Bundespartei, 20327.

na przednim planie, jednak też ekologia i prawa obywatelskie” – argumentował lider FDP⁷.

Priorytetami FDP podczas kampanii wyborczej do Parlamentu Europejskiego w 1999 roku było stabilne euro; rozszerzenie Unii Europejskiej; korzystny dla RFN i przejrzysty system finansowy; reforma polityki strukturalnej; szerzenie demokracji; ochrona bezpieczeństwa i praw obywatelskich; dostrzeganie szansy w globalizacji; odpowiedzialność za globalną ochronę środowiska; wspólna odpowiedzialność za pokój i wolność. O klęsce FDP w 1999 roku, według Fundacji Konrada Adenauera zdecydowały problemy z aktywizacją wyborców na poziomie federacji i landów oraz brak wyrazistej wizji polityki europejskiej. Ponadto aż 76% zwolenników FDP nie doceniało wagi wyborów do Parlamentu Europejskiego⁸.

W 2004 roku liberałowie prezentowali się jako zwolennicy rozszerzenia Unii Europejskiej. Silvana Koch-Mehrin, liderka FDP, nazywała proces rozszerzenia „szansą i zadaniem”. FDP wyrażała poparcie dla traktatu konstytucyjnego, domagając się przeprowadzenia w RFN referendum w sprawie jego ratyfikacji. Zwolennicy partii liberalnej opowiadali się za „Europą obywateli, Europą rynku i Europą stabilności”. Akcentowali potrzebę walki z biurokracją. Polityka zagraniczna Unii Europejskiej miała być budowana w oparciu o prawa człowieka, demokrację, praworządność oraz socjalną gospodarkę rynkową. Unia Europejska, zgodnie z założeniami partii, powinna mieć swojego przedstawiciela w Radzie Bezpieczeństwa ONZ. W celu strzeżenia bezpieczeństwa liberałowie wyrażali poparcie dla walki z terroryzmem i przestępstwami kryminalnymi. W Unii Europejskiej powinno być, jak głosili, stabilne euro, a kryteria z Maastricht – winny być przestrzegane⁹.

Kampania wyborcza z 2004 roku przyniosła liberałom sukces. FDP wprowadziła do Parlamentu Europejskiego 7 reprezentantów, gdyż partia osiągnęła w wyborach 6,1% poparcia. Europosłami zostali Silvana Koch-Mehrin, Alexander Alvaro, Jorgo Chatzimarkakis, Holger Kraemer, Alexander Graf Lambsdorff, Wolf Klinz, Willem Shuth¹⁰.

Czołowa pozycja przypadła Silvanie Koch Mehrin, która nazywana jest „twarzą Europy FDP”¹¹, „Joanną d’Arc FDP” albo „Power-Frau FDP”¹². Thorsten Knupf

⁷ <https://www.berlinonline.de/berliner-beitug/archiv/.bin/dump.fcgi/1994/0614/tagesthemen/0006/index.html>, 5.01.2009.

⁸ *Leitsätze der F.D.P. zur Europawahl 1999* (Beschlossen vom Europatag in Frankfurt am Main am 23.01.1999), ADL, Druckschriftenbestand, Signatur D2-2716; *Niederschrift über die Vertreterversammlung zur Aufstellung der Bewerber und Ersatzbewerber für die gemeinsame Liste*, ADL, Bestand FDP-Bundespartei, 25864; J. Döhner, op. cit.

⁹ S. Koch-Mehrin, *Für ein freies und faires Europa* (Die FDP zur Europawahl), <http://www.das-parlament.de/2004/21-22/thema/027.html>, z dnia 5.01.2009; K. Chudy, W. Lach, *Stanowisko niemieckich partii politycznych wobec integracji europejskiej i rozszerzenia*, „Biuletyn PISM” 2002, nr 57; *FDP-Programm zur Europawahl*, <http://www.handelsblatt.com/archiv/fdp-programm-zur-europawahl>, 736364, z dnia 9.05.2009.

¹⁰ *Union bündelt die Proteste. Analyse der Europa-Wahl*, „Das Parlament. Aus Politik und Zeitgeschichte”, 21.06.2004; *Die Zukunft heißt Europa. Wir heißen sie willkommen. Die FDP-Gruppe im Europäischen Parlament*, http://europaportal.org.liberal.de/sitefiles/downloads/931/FDP_EU_Folder_281204.pdf.

¹¹ *Kurzporträts: Die Spitzenkandidaten zur EU-Wahl*, http://www.focus.de/politik/deutschland/wahlen-kurzportraets-die-spitzenkandidaten-zur-eu-wahl_aid_406016.html, z dnia 7.06.2009.

¹² *FDP-Europawahlkampf. Aus Prinzip: Silvana*, <http://www.sueddeutsche.de/politik/367/462979/text>, 5.06.2009.

stwierdził, że Silvana Koch-Mehrin „kreuje się jako mądra *Powerfrau*, jednocześnie odnosząca sukcesy w pracy i jako matka”¹³. Urodzona w Wuppertalu, studiowała ekonomię i historię. W 1998 roku obroniła doktorat na temat „historyczna unia walutowa”. Współzałożyła firmę doradczą i do lipca 2004 roku była jej prezesem. W 1999 roku przewodniczyła grupie zagranicznej Wolnej Partii Demokratycznej „Europa”, była członkinią zarządu i prezydium FDP. Wypowiada się: „nawet jeśli w Brukseli muzykę się komponuje, grać trzeba ją w Niemczech”¹⁴. Należy do Europejskiej Partii Liberalnych Demokratów i Reformatorów (ELDR). Jest działaczką „*Young Global Leaders*”, Światowego Forum Ekonomicznego, ambasadorką Wiosek Dziecięcych SOS Niemcy. W 2000 roku niemieckie czasopismo „*Freundin*” przyznało jej tytuł „Kobieta Roku”. Po tym, jak będąc w ciąży pozwoliła sfotografować swój brzuch i umieścić swoje zdjęcie na stronie tygodnika „*Stern*”, stała się „ulubieńcem prasy bulwarowej”¹⁵. W 2004 roku zdobyła nagrodę w dziedzinie polityki „Młody Polityk Roku”. W minionym okresie legislacyjnym była wiceprzewodniczącą Grupy ELDR oraz przewodniczącą FDP w Parlamencie Europejskim, gdzie pracowała w komisji budżetowej¹⁶.

Alexander Alvaro w 2004 roku zdał państwowy egzamin prawniczy pierwszego stopnia. W zawodzie bankowca pracował od 1997 roku. W 2003 roku został członkiem federalnego zarządu FDP. Działał w komisji wolności obywatelskich, sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, w delegacji do spraw stosunków z Indiami oraz w delegacji do spraw stosunków z Palestyńską Radą Legislacyjną. Sprawował zastępstwo w komisji petycji oraz w komisji przemysłu, badań naukowych i energii. Obszarem działań A. Alvaro w Parlamencie Europejskim były: sieci i usługi, łączność elektroniczna, przetwarzanie danych osobowych i ochrona prywatności w sektorze łączności elektronicznej, ochrona konsumentów, kontrola i nabywanie broni. Polityk zainicjował kampanię dotyczącą zwalczania terroryzmu, twierdząc, że bez życia w bezpieczeństwie nie można przestrzegać fundamentalnych praw człowieka¹⁷.

Jorgo Chatzimarkakis w 1993 roku został magistrem nauk politycznych, a tytuł doktora nauk politycznych zdobył w 2000 roku. W latach 1993–1996 był referentem naukowym przy Bundestagu, natomiast w latach (1996–1998) członkiem komisji planowania ministerstwa spraw zagranicznych. Od 1999 do 2004 roku zajmował się doradztwem przedsiębiorstwom, w „*polit data concept*” (1999–2004) oraz w „*Perl Academy*” (2002–2004). J. Chatzimarkakis był od 1995 roku członkiem federalnego zarządu FDP, od 2002 roku sekretarzem generalnym FDP w okręgu Saary. W 1995 roku

¹³ T. Knuf, *Kühl kalkulierte Inszenierung. Silvana Koch-Mehrin kandidiert für die FDP*, „Berliner Zeitung”, <https://www.berlinonline.de/berliner-zeitung/archiv/.bin/dump.fcgi/2009/0528/politik/0055/index.html>, z dnia 15.06.2009.

¹⁴ S. Koch-Mehrin, *Unia Europejska osiągnęła już wiele. Dla Niemiec i wspólnej Europy*, http://www.fdp-fuer-europa.de/files/14211/Kurzwahlprogramm_Polnisch.pdf, z dnia 10.06.2009.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ *Rechenschaftsbericht. Bilanz und Ausblick der FDP im Europäischen Parlament. Legislaturperiode 2004–2009*, Brüssel–Straßburg 2008, s. 11–21; „Informationen der FDP Gruppe im Europäischen Parlament. Journal au. Halbzeitbericht”, „Elde Beilage” 2006, nr 4, s. 1–16; S. Weiland, *Westerwelles schöne Hoffnung*, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,295284,00.html>, z dnia 5.01.2009; Silvana Koch-Mehrin, „Der Spiegel” 2008, nr 43, 20.10.2008.

¹⁷ *Rechenschaftsbericht...*, op. cit., s. 71–81.

został członkiem rady grupy politycznej ELDR. Ponadto jest członkiem-założycielem stowarzyszenia *Deutsch-Hellenische Wirtschaftsvereinigung* (Niemiecko-Hellenistyczne Stowarzyszenie Gospodarcze – DHW) oraz członkiem Liberalnego Stowarzyszenia Turecko-Niemieckiego (*Liberaler Türkisch-Deutsche Vereinigung* – LTD). W Parlamencie Europejskim pracował w komisji przemysłu, badań naukowych i energii oraz w komisji kontroli budżetowej. Jest reprezentantem delegacji do spraw stosunków z Chińską Republiką Ludową. Powierzono mu funkcję zastępcy w komisji rolnictwa i rozwoju wsi oraz w komisji gospodarczej i monetarnej. Zasiadał w delegacji do spraw stosunków z Iranem oraz w delegacji do spraw stosunków z państwami Europy Południowo-Wschodniej. Zainicjował *European Life Science Circle* – forum dyskusyjne w Parlamencie Europejskim dotyczące zdrowia, działania na rzecz podnoszenia konkurencyjności w UE. Jorgo Chatzimarkakis do swoich sukcesów zalicza powstanie Europejskiego Instytutu Innowacji i Technologii. Był sprawozdawcą w sprawach dotyczących innowacji. Wspólnie z Włochem G. Susta propagował mający na celu ochronę konsumentów projekt „*Made in for transparency*”. W 2007 roku wydawany w Brukseli „Parlament Magazine” nadał Jorgo Chatzimarkakisowi tytuł europosła roku w kategorii „Badania i Technologie”¹⁸.

Holger Kraemer był jedynym posłem-liberałem w Parlamencie Europejskim, który pochodził z Niemiec Wschodnich. Z zawodu jest mechanikiem w zakresie konserwacji maszyn. Pracował jako specjalista bankowiec w *Commerzbank* w Lipsku (1990–1996) oraz w Towarzystwie Bankowym Berlin AG (1996–2000). Od 2001 r. ma własne przedsiębiorstwo. Od 1997 roku jest wiceprzewodniczącym FDP w Lipsku. H. Kraemer to członek rady Europejskiej Partii Liberalnych Demokratów i Reformatorów (ELDR), członek zarządu organizacji *AIDS-Hilfe* w Lipsku, przewodniczący rady nadzorczej firmy „*GANOS Kaffee-Kontor & Rösterei AG*” w Lipsku. Jego działania w Parlamencie Europejskim wiązały się z takimiż kwestiami, jak: prawa pacjentów, pakt klimatyczny, pojazdy silnikowe i silniki, REACH (rejestracja, ocena i zatwierdzanie produktów chemicznych). O swojej pracy mówił „mój punkt ciężkości to pragmatyczna, wolna ideologicznie ochrona środowiska”¹⁹.

Alexander Graf Lambsdorff studiował historię. Zdobywszy stypendium Fulbrighta uczył się w latach 1991–1993 na Uniwersytecie Georgetown w Waszyngtonie. W 1993 roku otrzymał dyplom z dziedziny spraw zagranicznych. W 1994 roku był stażystą w Komisji Europejskiej, a następnie pracował dla Biura Republik Bałtyckich Fundacji Friedricha Naumanna w Tallinie. W latach 1995–1997 odbył szkolenie dyplomatyczne w niemieckim Ministerstwie Spraw Zagranicznych, potem pracował w kadrze planowania politycznego (1997–2000). Był *attaché* prasowym ambasady Niemiec w Waszyngtonie (2000–2003), pracował dla departamentu politycznego wydział ds. Rosji (2003–2004). A. Graf Lambsdorff jest członkiem bońskiego komitetu wykonawczego FDP, członkiem komitetu wykonawczego landu Nadrenia Północna-Westfalia oraz federalnego komitetu związkowego. Ponadto jest reprezentantem Rady i Kongresu ELDR, członkiem *Europa Union* oraz członkiem-założycielem niemieckiej Inicjatywy Atlantyckiej oraz Fundacji Niemcy–Turcja. W Parlamencie Europejskim został wice-

¹⁸ *Rechenschaftsbericht...*, op. cit., s. 25–45, www.lambsdorffdirekt.de, z dnia 6.01.2009.

¹⁹ *Rechenschaftsbericht...*, op. cit., s. 83–93.

przewodniczącym komisji rynku wewnętrznego i ochrony konsumentów, gdzie zajmował się dyrektywą dotyczącą uznania kwalifikacji, kwestiami chemikaliów, prawa autorskiego, ochroną prawną wzorców i modeli, ochroną konsumentów. Był ponadto członkiem podkomisji bezpieczeństwa i obrony, delegacji do spraw stosunków ze Stanami Zjednoczonymi oraz delegacji ds. stosunków z Japonią. Pełnił funkcję zastępcy w komisji spraw zagranicznych. Uczestniczył w misjach obserwujących wybory, np. w 2006 roku w Bangladeszu. Przygotowywał program kampanii wyborczej liberałów do Parlamentu Europejskiego w 2009 roku²⁰.

Doktor WolfKlinz to dyplomowany specjalista ds. handlu (1963) i doktor nauk ekonomicznych (1965) w Wyższej Szkole Handlu Międzynarodowego w Wiedniu. Studiował w Paryżu, Wiedniu, Madrycie i Berlinie. W latach 1990–1994 był członkiem zarządu Niemieckiego Urzędu Powierniczego w Berlinie. Ponadto zasiadał w zarządach firm z branży budowy maszyn, automatyzacji i techniki mierniczej. Dr W. Klinz zasiadał od 1982 roku w wielu radach nadzorczych: Wyższej Szkoły Muzycznej i Sztuk Plastycznych we Frankfurcie nad Menem, zgromadzenia ogólnego Izby Przemysłowo-Handlowej we Frankfurcie nad Menem, Komitetu ds. Przemysłu i Badań Naukowych Zrzeszenia Niemieckich Izb Przemysłowo-Handlowych. Został obdarzony medalem Johanna Wolfganga Goethego przez Uniwersytet we Frankfurcie nad Menem. Posiada odznaczenie honorowe Izby Przemysłowo-Handlowej we Frankfurcie nad Menem oraz Wielką Srebrną Odznakę Honorową za zasługi dla Republiki Austrii. W Parlamencie Europejskim pracował w komisji gospodarczej i monetarnej. Sprawował zastępstwo w komisji rynku wewnętrznego i ochrony konsumentów. Działał w delegacji do spraw stosunków ze Szwajcarią, Islandią i Norwegią, we wspólnej komisji parlamentarnej Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG), w delegacji do spraw stosunków z Australią i Nową Zelandią, w delegacji wspólnej komisji parlamentarnej UE–Meksyk oraz w delegacji Europejsko-Latynoamerykańskiego Zgromadzenia Parlamentarnego. Na stronach „Frankfurter Allgemeine Zeitung” podkreślono znaczenie prac tego parlamentarzysty określając go „zaufanym ekonomistą i przekonany politykiem porządku”²¹.

Willem Shuth w latach 1975–1976 odbył służbę wojskową w Holandii. W latach 1977–1979 był pracownikiem biurowym w holenderskim ministerstwie obrony, a następnie urzędnikiem administracji holenderskiego ministerstwa obrony w koszarach wojskowych Seedorf w Niemczech (1979–2004). W 1996 roku wstąpił do Wolnej Partii Demokratycznej. Od 1998 roku jest wiceprzewodniczącym FDP w regionie Elbe-Weserod. W. Shuth to członek Federalnej Komisji ds. Polityki Międzynarodowej (od 2001) członek Zarządu Krajowego FDP w Dolnej Saksonii (od 2002); członek Rady Europejskich Liberałów (ELDR) (od 2003). Należy do Niemieckiego Stowarzyszenia na rzecz Ochrony Przyrody. W Parlamencie Europejskim pracował w komisji ochrony środowiska naturalnego, zdrowia publicznego i bezpieczeństwa żywności, w tymczasowej komisji do spraw zmian klimatycznych, w delegacji do spraw stosunków ze Zgromadzeniem Parlamentarnym NATO oraz w delegacji do spraw stosunków

²⁰ *Rechenschaftsbericht...*, op. cit., s. 23–33; M. Kretz-Mangold, *Programhinweise, weitere Themen und Fotos*, http://www.wdr.de/themen/politik/europaeische_union/wahl_2009/lambsdorff.jhtml, z dnia 16.06.2009.

²¹ *Rechenschaftsbericht...*, op. cit., s. 47–57.

z państwami Ameryki Środkowej. Był zastępcą w komisji budżetowej, w delegacji do komisji współpracy parlamentarnej UE–Armenia, UE–Azerbejdżan i UE–Gruzja, w delegacji do komisji współpracy parlamentarnej UE–Rosja oraz w Delegacji do Europejsko-Latynoamerykańskiego Zgromadzenia Parlamentarnego²².

W okresie legislacyjnym 2004–2009 europosłowie z ramienia FDP podkreślali, że reprezentują partię europejską. Twierdzili, że pogłębienie jest ważniejsze od rozszerzenia. Akcentowali znaczenie konstytucji europejskiej i popierali dyskusję nad treścią konstytucji europejskiej w Niemczech. Szukali sposobu wyjścia z kryzysu, jaki przyniosło nieprzyjęcie konstytucji przez Francję i Holandię. Te propozycje powinny być przedstawione do końca 2008 roku. FDP proponowała podzielenie tekstu na dwie części, z których pierwsza będzie krótka i zrozumiała dla obywateli. Druga część, zdaniem liberałów, powinna zawierać regulacje techniczne. Proponowali przeprowadzenie referendum w sprawie krótkiego tekstu jeszcze przed wyborami w 2009 roku. Zaznaczali, że dla FDP nie jest istotne określenie konstytucja, ale wewnętrzne treści dokumentu. Akceptowali inne określenie dla tekstu niż konstytucja. Zwracali uwagę, że zadaniem rządu jest przekonywanie obywateli o korzyściach płynących ze zjednoczenia Europy. A. Graf Lambsdorff w sprawie konstytucji europejskiej proponował wdrożenie pięciu kroków na rzecz przyszłości Europy. Po pierwsze, jego zdaniem, Europa potrzebuje chwili refleksji wobec braku ratyfikacji konstytucji europejskiej. Później należy przeprowadzić debatę o przyszłości Europy – nie tylko wśród polityków, ale też wśród zwykłych obywateli. Po trzecie nie może być rozszerzenia bez pogłębienia, a bez traktatu konstytucyjnego UE nie może być gotowa na przyjmowanie nowych państw członkowskich. Czwarty poziom to „osiągnięcie zamierzonego celu i wiarygodność”, aby Europejczycy wiedzieli, dokąd zmierzają, czemu służy podejmowany przez nich wysiłek. Po piąte ważne jest by odkryć, w jaki sposób konstytucja europejska ma służyć obywatelom UE. Po 2004 roku bez wcześniejszego przyjęcia konstytucji europejskiej powinna rządzić zasada pogłębienie przed rozszerzeniem²³. Alexander Graf Lambsdorff zwracał uwagę, że Europa różnych prędkości może być alternatywą dla osi francusko-niemieckiej jako dominującej w Europie. Silvana Koch-Mehrin opowiedziała się za Europą dwóch prędkości i podkreśliła, że w Unii Europejskiej ukształtowała się sytuacja integracji według „różnych prędkości”. Uzasadniała „są państwa, które nie chcą euro. Są państwa, które [...] nie ratyfikowały porozumienia Schengen. Są państwa, które żądają dla siebie wiele wyjątków, w obszarze sprawiedliwości i wewnętrznego prawodawstwa²⁴. Liberałowie podkreślają, że potrzebne są realistyczne alternatywy wobec pełnego członkostwa w UE. Rozszerzenie o Bułgarię i Rumunię to osiągnięcie traktatowo przewidzianych rozmiarów. Należy zastanowić się nad dalszym rozwijaniem europejskiej polityki sąsiedztwa oraz pogłębioną współpracą w wybranych obszarach²⁵.

²² Op. cit., s. 59–69.

²³ A. Graf Lambsdorff, *Wider eine (ver) fassungslose EU – Fünf Schritte für die Zukunft Europas*, http://lambsdorffdirekt.de/pdf/T_liberal_Verfassung_050722.pdf, 5.01.2009.

²⁴ S. Koch-Mehrin, *Ein Europa der zwei Geschwindigkeiten gibt es bereits*, http://www.dradio.de/dlf/sendungen/interview_dlf/804732, 5.01.2009.

²⁵ A. Graf Lambsdorff, *Kerneuropa: Ansporn statt Ausgrenzung*, www.lamsdorffdirect.de, 5.01.2009.

Szczególna aktywność euro liberałów z FDP była spowodowana sprawowaniem przez RFN prezydencji w 2007 roku. Katalog żądań FDP w związku z niemiecką prezydencją w 2007 roku zawierał następujące postulaty: zmierzanie do silnej UE, walkę z tendencjami w kierunku denacjonalizacji, z protekcyjnym. Wskazywano na potrzebę poprawy wyników gospodarczych i zwalczania bezrobocia. Europosłowie wypowiadali się, że konieczne jest zaufanie obywateli do polityki. Podnoszone przez europarlamentarzystów ważne obszary działań to farmaceutyka i zbrojenia, polityka energetyczna, walka z biurokracją, badania, kształcenie i rozwój, ochrona środowiska, budżet²⁶. Liberałowie wyrażali zadowolenie z powodu przyjęcia porozumienia berlińskiego²⁷.

Przejawami aktywności liberałów w Parlamencie Europejskim były prowadzone przez nich po 2004 roku kampanie (kampania „powiedz nie”, kampania dotycząca praw pacjentów, kampania na rzecz transparentności, kampania poświęcona wolności i bezpieczeństwu, kampania *one seat*, czy w końcu propagowana przez Holgera Krahmpera kampania dotycząca zmian klimatycznych).

Początki kampanii „powiedz nie” dostrzec można w zainicjowaniu przez ELDE w 2007 roku konferencji zatytułowanej „Stop seksualnej turystyce dziecięcej i seksualnemu wykorzystywaniu dzieci”. Uczestnikami byli przedstawiciele przemysłu turystycznego i organizacji pozarządowych (*Terre des Hommes, Ecpat International, Plan International and Save the Children*). 27 czerwca 2008 roku rozpoczęto kampanię przeciwko porywaniu ludzi i przemocy wobec dzieci. Zwolennikami kampanii są obok przewodniczącego ALDE Grahama Watsona, Silvana Koch-Mehrin, Jorgo Chatzimarkakis (*Germany*). Znakiem rozpoznawczym kampanii jest internetowa strona *SayNo*. W dniach 20–23 czerwca 2008 delegacja parlamentarzystów przebywała w Tajlandii i Kambodży. Przewodniczący komisji Jules Maaten podsumował „sytuacja jest alarmująca”.

Kampania *one seat* ma na celu wyrażenie protestu przeciwko istnieniu trzech siedzib Parlamentu Europejskiego. Akcja ta została wyróżniona przez European Agenda Awards – jury składające się z 20 osób (przedstawiciele związków, firm, przedstawiciele państw, mediów, *think thanks*) – jako kampania roku. Alexander Alvaro, przewodniczył tej kampanii i podkreślił, że pomogła ona w kilka tygodni zebrać ponad 1 milion poparcia na rzecz reformy parlamentu, której celem jest zaprzestanie „cyrku wędrowania” przez europarlamentarzystów. „Według prawa europejskiego europosłowie są zobowiązani 12 razy w roku obradować w Strasburgu, w pozostałym czasie budynki Parlamentu Europejskiego w Strasburgu stoją puste”, tłumaczył A. Alvaro. Propozycją wykorzystania budynków Parlamentu Europejskiego w Strasburgu było utworzenie tam Europejskiego Instytutu Technologii. Rozwiązanie to wspierał m.in. doktor Jorgo Chatzimarkakis²⁸.

²⁶ *Forderungskatalog der FDP im EP an die deutsche Ratspräsidentenschaft*, <http://www.fdp-in-europa.de/sitefiles/downloads/931/Forderungskatalog-FDP.pdf>; *Programm des deutschen Ratsvorsitzes*, www.koch-mehrin.de/media/5051fd41.pdf, 5.01.2009.

²⁷ „Berliner Erklärung”, www.koch-mehrin.de/media/420ca044.pdf, 5.01.2009.

²⁸ Dr. J. Chatzimarkakis, *Position paper on the future of the seat of the European Parliament. A new spirit for Europe – the European Institute of Technology (EIT) in Strasbourg*, <http://www.onestat.eu>, Ihre Stimme, z dnia 7.01.2009.

Natomiast Alexander Graf Lambsdorff optował na rzecz dyrektywy usługowej. Argumentował, że liberalizacja rynku usług przynosi wzrost konkurencyjności i pomaga walczyć z biurokracją. Popierał zasadę kraju pochodzenia – tzn. ten kto wykonuje usługę musi w państwie członkowskim przestrzegać zasad, które panują tam, gdzie firma ma swoją siedzibę. Liberałowie postulują działania na rzecz elastycznej i konkurencyjnej gospodarki, w której konsumenci otrzymają wolność wyboru, a ceny będą konkurencyjne²⁹.

Przygotowujący partię do nadchodzących w 2009 roku wyborów do Parlamentu Europejskiego A. Graf Lambsdorff opowiadał się za zawarciem nowego porozumienia o partnerstwie z Rosją, za wzmocnieniem integracji i współpracy sił zbrojnych Unii Europejskiej, za stabilnością i umacnianiem demokracji w Turcji (niezależnie od kwestii przystąpienia tego państwa do Unii Europejskiej). Dalsze postulaty to: lepsze prawa pacjentów, funkcjonujący i związany ze sprawami bezpieczeństwa rynek zbrojny, dobrze działające prawo autorskie, bezpieczne zaopatrzenie w energię dla wszystkich, wzrost konkurencyjności i więcej miejsc pracy w Europie.

31 października 2008 roku w Sztokholmie zjazd ELDR ogłosił priorytety podczas kampanii wyborczej do Parlamentu Europejskiego w 2009 roku. W programie wskazano cztery dziedziny: wolności obywatelskie; wspólny rynek, wzrost, zatrudnienie; ochrona środowiska i polityka energetyczna; rozszerzenie, sprawy zewnętrzne, bezpieczeństwo i polityka obronna³⁰.

10 listopada 2008 roku na spotkaniu zarządu FDP opracowywano program europejski, który miał być podstawą wewnętrżnej debaty w partii. Alexander Graf Lambsdorff, Markus Ling, Werner Hoyer zorganizowali cztery konferencje regionalne (fora europejskie), na których debatowano o programie liberałów. Od 8 listopada do 15 grudnia 2008 roku liberałowie mogli dyskutować o programie wyborczym na stronie internetowej. Aby uczestniczyć w debacie, należało się zarejestrować. W debacie wyodrębniono siedem bloków tematycznych. Pierwszemu, który dotyczył zwiększenia pierwiastka demokratycznego w Unii Europejskiej, patronowała S. Koch-Mehrin. Zwracała ona uwagę, że wartościami reprezentatywnymi dla Europy są demokracja, porozumienie i skuteczność w działaniach. Wskazywała na potrzebę rozwoju nauki, transparentności w działaniach oraz zwalczania biurokracji. Drugi zakres tematyczny dotyczył pozycji Europy w świecie i do dyskusji w tym panelu zachęcał Otto Graf Lambsdorff. Jego zdaniem polityka Unii Europejskiej powinna być przede wszystkim elastyczna i skuteczna. Optował za wspólnym „europejskim miejscem” w Radzie Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych. Wartością, którą eksponował był dialog. Zdaniem polityka tylko otwarta na dialog Europa może konkurować z takimi potęgami, jak Chiny i Indie. Kolejne zagadnienie miało na celu propagowanie polityki oszczędzania. Na stronie internetowej, gdzie wyłuszczone zostały potrzeby prowadzenia polityki oszczędzania, zamiast

²⁹ A. Graf Lambsdorff, *Positionspapier. Vorschlag für eine Richtlinie über Dienstleistungen im Binnenmarkt* (KOM 2004, 2 ENDG./2); A. Giddens, *Europa w epoce globalnej*, Warszawa 2009, s. 72–77.

³⁰ S. Seeger, V. Kreilinger, *Europawahl 2009: Erwartungen – Programme – Visionen*, „CAP. Aktuell” 2008, nr 8, s. 3; *ELDR Manifesto for the European Elections 2009*, <http://www.convergencia.cat/media/17283.pdf>, 6.01.2009.

zdjęcia polityka, umieszczono logo kampanii na rzecz jednej siedziby Parlamentu Europejskiego. Wolf Klinz otwierał natomiast dyskusję na temat: „socjalne jest, co czyni w Europie miejsca pracy”. Jego zdaniem ograniczenie bezrobocia jest możliwe poprzez aktywność w działaniu, konkurencyjność, eksport i inwestycje. Alexander Alvaro inicjował dyskusję o potrzebie wzmocnienia praw człowieka oraz ochrony praw konsumentów. Uważał, że potrzebna jest wyważona polityka – z jednej strony mająca za zadanie strzeżenie bezpieczeństwa obywateli, a z drugiej zagwarantowanie przestrzegania praw człowieka. Badaniami, innowacjami oraz kształceniem jako drogowskazach w kierunku wzmocnienia pozycji Europy na świecie zajmował się w swoim panelu tematycznym Jorgo Chatzimarkakis. Stwierdził on, że wiedza to surowiec naszej przyszłości. Do bogactw Europy zaliczył języki, kształcenie i kulturę. Natomiast ostatnie z zagadnień, referowane przez Holgera Krahmara dotyczyło potrzeby ochrony środowiska, która powinna być efektywna i odpowiadać potrzebom rynku³¹.

Program wyborczy uchwalono 17 stycznia 2009 roku na zjeździe FDP w Berlinie. Wybrano tam również kandydatów, którzy mieli ubiegać się o miejsce w Parlamencie Europejskim. Przewodnicząca FDP w Parlamencie Europejskim S. Koch-Mehrin zdobyła 95% poparcia. Podkreśliła, że celem FDP jest „wzmocnienie gospodarki, więcej ruchu niż biurokracji, państwo dostosowane do obywateli”³². Pozostałymi walczącymi o reelekcję kandydatami byli Alexander Graf Lambsdorff, Jorgo Chatzimarkakis, Wolf Klinz, Gesine Meissner, Alexander Alvaro³³.

Korzystnym sygnałem i dobrym początkiem kampanii wyborczej okazał się korzystny wynik liberałów w wyborach w Hesji. FDP zdobyła tam 16,2%³⁴. W kampanii wyborczej FDP spośród narzędzia „motywowania i mobilizowania”³⁵, jakim są media, liberałowie szczególnie znaczenie przypisali internetowi, ponieważ jest to narzędzie ogólnodostępne, dzięki któremu można poprawić wskaźniki partycypacji³⁶. Internet zdaniem Hansa-Jürgena Beerfeltza pozwala prowadzić „walkę wyborczą od dołu”, umożliwia bezpłatne przesyłanie informacji drogą smsową, wprowadza do kampanii wyborczej więcej demokracji. Sprzyja prowadzeniu dialogu z wyborcami. FDP starała się zaktywizować wyborców proponując im za przesłanie smsem na wskazany numer Silvany Koch-Mehrin otrzymanie filmu i linka do strony „Mit MachArena”³⁷. Kampa-

³¹ *Für Deutschland in Europa. Europaprogramm 2009*, http://www.europaprogramm.de/webcom/show_article.php/_c_1447/i.html, z dnia 1.06.2009.

³² *Rechenschaftsbericht...*, op. cit., s. 5.

³³ *Koch-Mehrin führt FDP in die Europawahl*, „Nibelungen-Kurier”, 4.01.2009, <http://europa-parteitg.fdp.de>; *Ein Europa der Freiheit für die Welt des 21. Jahrhunderts*, z dnia 7.01.2009; http://europaprogramm.de/webcom/show_article.php?wc_c=1448&wc_id=1&wc_lkm=1050, z dnia 3.01.2009; <http://europaparteitag.fdp.de/Europaprogramm/7594b1750/index.html>; *Europawahl. Koch-Mehrin als FDP-Spitzenkandidatin*, http://www.focus.de/politic/weitere-meldungen/europa-wahl-koch-mehrin-als-fdp-spitzenkandidatin_aid_262912.html, z dnia 10.01.2009.

³⁴ *Guidos Preis*, „WirtschaftsWoche” 2009, nr 20, 11.05.2009; S. Strauss, *Liberale Positionen*, <http://www.berlinonline.de/berliner-zeitung/archiv/bin/dump.fcgi/2009/0130/berlin/0078/index.html>, z dnia 30.01.2009.

³⁵ H.-J. Beerfeltz, *Wahlkampf von unten*, „Liberal”, Mai 2009, s. 10.

³⁶ Op. cit., s. 7–11.

³⁷ H.-J. Beerfeltz, op. cit., s. 19.

nia wyborcza została oparta na personalizacji. To było zaletą i wadą jednocześnie. Zdaniem Kathariny Schuler z „Die Zeit” inne partie zadbały o oryginalność plakatów bardziej niż FDP³⁸. Za to zwolennicy takiej metody uważali, że FDP słusznie zaprezentowała swoją „Miss Europa”³⁹. Na łamach „Stern” charakteryzowano ją jako postać „zawsze przyjazną, optymistyczny koń pociągowy liberałów w kampanii wyborczej”⁴⁰. Posłużono się zdjęciami Silvany Koch-Mehrin. W spocie reklamowym FDP wskazano na historyczne wydarzenia w powojennej RFN. Ukazane osiągnięcia to odbudowa RFN i zjednoczenie Niemiec. Integrację europejską przedstawiono jako „historię sukcesu”, a za podstawową wartość integracji uznano liberalizm. W spocie ukazani zostali Theodor Heuss, Walter Scheel, Hans Dietrich Genscher, Otto Graf Lambsdorff, Klaus Kinkel, Guido Westerwelle. Obok Koch-Mehrin na fotografiach pojawił się Hans-Dietrich Genscher⁴¹. Na billboardach liderki FDP umieszczone zostały hasła: „za silną Europą”, „żadnej Europy biurokratów”⁴².

Przed wyborami coraz częściej atakowano Koch-Mehrin za nadmierną absencję w kadencji 2004–2009. Urodziła w tym czasie dwoje dzieci, a wskaźnik jej obecności wynosił 38,9%. Spośród niemieckich posłów najrzadziej uczestniczyła w posiedzeniach Parlamentu Europejskiego⁴³. W związku z zarzutami wobec jej stylu pracy sekretarz generalny FDP Dirk Niebel, wystosował w obronie koleżanki list do Petera Boudgousta z *Südwestrundfunk*⁴⁴.

Wynik odbytych 7 czerwca 2009 roku wyborów był dla liberałów niezwykle korzystny. FDP zdobyła 11%, o 4,9% więcej niż w 2004 roku. Guido Westerwelle skomentował „żadna partia tak nie wzrosła, jak my”⁴⁵. Spośród państw członkowskich Niemcy mają najliczniejszą reprezentację we frakcji liberalnej. Liczy ona 12 posłów, podczas gdy z Wielkiej Brytanii jest jedenastu reprezentantów. Niemieccy liberałowie w Parlamencie Europejskim okresu legislacyjnego 2009–2014 to Silvana Koch-Mehrin, Alexander Graf Lambsdorff, Jorgo Chatzimarkakis, Wolf Klinz, Alexander Alvaro,

³⁸ K. Schuler, *Abgeordneten Präsenz*, <http://www.zeit.de/online/2009/24/koch-mehrin-europawahl>, z dnia 8.06.2009.

³⁹ T. Denkler, *Fall Koch-Mehrin, Einfach mal frei Schnauze. FDP: Undercover gegen Blogger*, <http://www.sueddeutsche.de/politik/345/470889/text>, z dnia 8.06.2009.

⁴⁰ D. Schraven, *Koch-Mehrin schwänzt und beschwichtigt*, <http://www.stern.de/wahl-2009/europawahl/FDP-Europawahlkampf-Koch-Mehrin/702641.html?backref=702610>, z dnia 4.06.2009.

⁴¹ *Werbespot der FDP. Europawahl 2009*, <http://www.horizont.net/kreation/tv/pages/protected/show.php?id=2449>, z dnia 8.06.2009.

⁴² *Koch Mehlin führt FDP in Europawahl*, http://www.n24.de/news/newsitem_4802096.html, z dnia 8.06.2009.

⁴³ K. Schuler, *ibidem*; T. Denkler, *FDP: Undercover gegen Blogger. Fall Koch-Mehrin: „Einfach mal frei Schnauze”*, <http://www.sueddeutsche.de/politik/345/470889/text>, z dnia 5.06.2009.

⁴⁴ *Arbeitsscheu? FDP-Kandidatin Koch-Mehrin unter Druck*, z dnia 8.06.2009; H.-J. Jacobs, Th. Denkler, *Die Schöne und das Biest*, <http://www.sueddeutsche.de/politik/255/470799/text>, z dnia 8.06.2009.

⁴⁵ *Freude bei der FDP. Debakel für die SPD*, <http://www.faz.net/s/Rub4D092B53EEAA4A45A7708962A9AD06AF/Doc~EF7B7A999A8544F8588062688CA42ED01~ATpl~Ecom~Scontent.html>, z dnia 8.06.2009; Ch. Seils, K. Schuler, M. Schlieben, T. Steffen, D. Schlicht, *Jubel und Entsetzen in den Parteizentralen*, <http://www.zeit.de/online/2009/24/europawahl-ergebnisse-reaktionen>, z dnia 7.06.2009.

Holger Krahnert oraz nowi posłowie: Gesine Meissner, Michael Theurer, Nadja Hirsch, Jürgen Creutzmann, Alexandra Thein, Britta Reimers⁴⁶.

Pochodząca z Bawarii Nadja Hirsch, dyplomowana psycholog, zasiadała wcześniej w Radzie Miasta Monachium⁴⁷. Reprezentantką Dolnej Saksonii została Gesine Meissner, która za priorytety swojej aktywności w Parlamencie Europejskim uznała: ochronę praw człowieka, rozwój badań i przedsiębiorczości, zwiększenie szans dla gospodarki morskiej wzmocnienie konkurencyjności rolnictwa, politykę społeczną⁴⁸. W Badenii Wirtembergii silną pozycję posiadał Michael Theurer⁴⁹. Jürgen Creutzmann z Rheinland-Pfalz to przedsiębiorca⁵⁰, natomiast Alexandra Thein z Berlina z wykształcenia jest prawnikiem⁵¹. Britta Reimers to ekspert w dziedzinie ochrony środowiska, gospodarki rolnej, żywienia, ochrony konsumenta – pierwszy – poseł z ramienia FDP z landu Szlezwik-Holstein⁵².

Po wyborach S. Koch-Mehrin objęła funkcję wiceprzewodniczącego Parlamentu Europejskiego⁵³. Alexander Alvaro rozpoczął pracę w komisji Budżetowej, Jorgo Chatzimarkakis w komisji przemysłu, badań naukowych i energii oraz w komisji kontroli budżetowej, Jürgen Creutzman w komisji rynku wewnętrznego i ochrony konsumentów, Nadja Hirsch w komisji zatrudnienia i spraw socjalnych, Wolf Klinz w komisji gospodarczej i monetarnej, Holger Krahnert w komisji ochrony środowiska naturalnego, zdrowia publicznego i bezpieczeństwa żywności. Alexander Graf Lambsdorff pracuje w komisji spraw zagranicznych, Gesine Meissner w komisji transportu i turystyki, Britta Reimers w komisji rolnictwa i rozwoju wsi oraz w komisji rybołówstwa. Alexandra Thein objęła obowiązki w komisji prawnej, a Michael Theurer w komisji rozwoju regionalnego⁵⁴.

⁴⁶ R. Hartig, *Europawahlen 2009: Liberale behaupten sich als drittstärkste Kraft im Europäischen Parlament – FDP zieht mit Frauenpower als größte nationale Delegation in die ALDE-Fraktion ein*, „Friedrich Naumann Stiftung. Für die Freiheit. Bericht aus aktuellem Anlass”, nr 35/09, www.freiheit.org.

⁴⁷ *Auf dem Sprung*, <http://www.sueddeutsche.de/bayern/757/470308/text>, z dnia 1.06.2009; Ch. Klos, N. Hirsch, *Junge Liberale macht Tempo*, <http://www.br-online.de/aktuell/europawahl-DID123572670976/portrait-europa-fdp-hirsch-ID1241785900688.xml>, z dnia 27.06.2009; J. Bielicke, *Vier Münchner für Brüssel*, <http://www.sueddeutsche.de/muenchen/881/460514/text>, z dnia 27.06.2009.

⁴⁸ G. Meißner, *Für Niedersachsen in Europa*, <http://www.gesine-meissner.de>, z dnia 30.06.2009.

⁴⁹ Michael Theurer, <http://www.michaeltheurer.eu/?page=4&l=1>, z dnia 30.06.2009.

⁵⁰ Jürgen Creutzmann, <http://juergen-creutzmann.de>, z dnia 30.06.2009.

⁵¹ Alexandra Thein, <http://www.alexandra-thein.de>, z dnia 30.06.2009.

⁵² Britta Reimers, <http://www.hofreimers.de>, z dnia 30.06.2009.

⁵³ *Koch-Mehrin stolpert zur Vize-Präsidentschaft*, „Die Zeit”, 14.07.2009.

⁵⁴ <http://www.europarl.europa.eu/members/public/geoSearch.do?language=en>, z dnia 29.07.2009.